

МІСЦЕ ТА РОЛЬ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 378:316.323

Парфьонова Л. Г.

Описано сучасний етап еволюції світової цивілізації та українського суспільства зокрема. Обґрунтовано надзвичайне значення освіти і науки для інформаційного суспільства та його вищої стадії розвитку – суспільства знань. Визначено місце системи вищої освіти, що одночасно є суб'єктом ринкової економіки та соціальним інститутом. Обґрунтовано роль системи вищої освіти у відновленні наукового потенціалу суспільства та суспільному відтворенні. Проаналізовано значення вищої школи для соціалізації індивіда та соціальної мобільності.

Ключові слова: система вищої освіти, інформаційне суспільство, суспільство знань, соціальна мобільність, соціальний розвиток.

МЕСТО И РОЛЬ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

УДК 378:316.323

Парфёнова Л. Г.

Описан современный этап эволюции мировой цивилизации и украинского общества в частности. Обосновано чрезвычайное значение образования и науки для информационного общества и его высшей стадии развития – общества знаний. Определено место системы высшего образования, которая одновременно является субъектом рыночной экономики и социальным институтом. Обоснована роль системы высшего образования в восстановлении научного потенциала общества и общественном воспроизводстве. Проанализировано значение высшей школы для социализации индивида и социальной мобильности.

Ключевые слова: система высшего образования, информационное общество, общество знаний, социальная мобильность, социальное развитие.

PLACE AND ROLE OF HIGHER EDUCATION SYSTEM IN MODERN SOCIETY

UDC 378:316.323

L. Parfonova

The modern stage of evolution of the world civilization and the Ukrainian society in particular was described. The extraordinary importance of education and science for the "information society" and its highest stage of development – the "knowledge society" was proved. The place of higher education system, which is a subject of a market economy and a social institution, was determined. The role of the higher

education system in the restoration of the scientific potential of the society and in the social reproduction was proved. The importance of higher education in the individual socialization and social mobility was analyzed.

Key words: higher education system, information society, knowledge society, social mobility, social development.

.....

У будь-якому сучасному суспільстві обов'язково складаються й об'єктивно існують певні соціально-економічні відносини, утворюється певний соціально-економічний порядок, який регулює і координує їх. Будь-які суспільні перетворення – економічні, соціальні, моральні, інтелектуальні – не відбуваються без участі вищої школи. Тому її призначення характеризується тими вимогами, які ставить перед нею суспільство на кожному етапі свого розвитку. Історія вищої освіти розпочинається в XI ст. заснуванням найстарішого у світі університету у Болоньї в Італії, а вже у XIII ст. у цей процес залучаються інші країни Західної Європи: Англія, Франція, Польща. Маючи філософську, філологічну та медичну спрямованість, вища освіта задовольняла тогочасні потреби сільськогосподарського суспільства. Але вже у XVI ст. суспільство почало вимагати від університетів створення технічних та науково-природничих напрямів підготовки. Саме у цей період, у 1632 р., в Україні створюється перший вищий навчальний заклад – Києво-Могилянська колегія. Найбільший сплеск у своєму розвитку та розповсюдженні вища освіта зазнала у XIX ст. під тиском суспільних вимог, створених індустріальною революцією, й потребою у наукових відкриттях і кваліфікованих працівниках.

Отже, протягом декількох тисячоріч, створені соціальним розвитком людства три суспільства – сільськогосподарське, індустріальне та інформаційне – обумовили появу і розвинули повні багаторівневі системи виховання й освіти, виходячи з комплексу власних потреб. У кожному з цих суспільств освіта виконувала своє призначення, вирішувала поставлені перед ними завдання, яких з кожним наступним етапом розвитку ставало все більше.

Сучасний етап еволюції світової цивілізації супроводжується значними соціальними перетвореннями в нашій країні та в цілому у світі і визначається як перехід від індустріального суспільства до інформаційного, появу якого пов'язують з інформаційною революцією та розвитком інформаційних технологій. Інформатизація як явище соціальної взаємодії інститутів держави та суспільства в останні роки є одним із пріоритетних напрямів української політики в галузі поширення інформації та втілення інформаційних технологій. Тому сучасний етап розвитку українського суспільства також можна вважати інформаційним. Проте інформаційне суспільство не зводиться до систем телекомунікацій

та інформаційних ресурсів. Інформацію необхідно переробити в корисне знання, а "інформаційна економіка" повинна стати економікою, заснованою на знаннях. Тобто суспільство знань розглядається як вища стадія розвитку інформаційного суспільства. Воно визначає тип економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку [1]. Тому на освіту покладається роль забезпечення відтворення всього різноманіття соціальних явищ і процесів. Не випадково питання освіти виведено на рівень сфери державних інтересів, а темі її розвитку та значення присвячено багато сучасних наукових досліджень.

У вітчизняній науковій літературі можна зустріти різну оцінку значення системи вищої освіти. Ряд дослідників вважає, що значення вищої освіти для країни надзвичайно важливе. Наприклад, О. Грішнова підкреслює зв'язок між розвитком вищої освіти і формуванням людського капіталу [2]. Д. Лук'яненко розглядає розвиток освіти як фактор конкурентоспроможності національної економіки [3, с. 209–268]. За словами Б. Данилишина і В. Куценка, зростаюча освіченість є вимогою сучасної економіки та сприяє зростанню ВВП на душу населення [4, с. 26–27].

В. Сафонова зазначає, що розвиток системи вищої освіти сприятиме досягненню високого рівня національного добробуту [5, с. 108].

Проте є ряд науковців, що не поділяють оптимістичного погляду своїх колег і оцінюють активний розвиток вищої освіти негативно. Так, Б. Вульфсон наполягає на тому, що кількісне розширення освіти є марним, а в деяких випадках навіть шкідливим, оскільки воно відволікає фінансові і людські ресурси [6, с. 18–19]. О. Кириченко, С. Лаптев і Ю. Неговська наголошують на тому, що зростаюча кількість випускників лише поповнює лави безробітних, і вони потребують соціальної підтримки [7, с. 23]. Отже, єдиного погляду щодо оцінки значення системи вищої освіти немає, і з цього приводу між науковцями триває дискусія. У зв'язку з цим мета статті полягає у визначенні місця та ролі системи вищої освіти з урахуванням вимог, які висуває до неї сучасне інформаційне суспільство.

Місце системи вищої освіти у сучасному суспільстві визначається її дуалістичною унікальністю, яка полягає в тому, що вона одночасно виступає суб'єктом ринкової економіки та соціальним інститутом, який виконує функцію чинника соціально-економічного розвитку суспільства. З одного боку, освіті, що історично

сформувалася у самостійну суспільну структуру, притаманні всі необхідні екзистенціальні ознаки соціального інституту. Так, аналізуючи генезис формування інституціональних характеристик освіти, Е. Гідденс звертає увагу на те, що як соціальний інститут освіта склалася не відразу, а як результат укорінення в суспільному житті спорадичних зв'язків з метою передачі знань та їхньої трансформації в постійні й глибокі соціальні відносини між учасниками освітніх взаємодій, що було обумовлено відповідними соціальними потребами [8]. Отже, система освіти є базисним соціальним інститутом, що визначає рівень науково-технічного, економічного й культурного прогресу суспільства.

Це також підтверджують у своїх дослідженнях ряд вітчизняних авторів. Р. Зрайко аналізує функції інституту освіти в соціумі та їх класифікацію [9]. В. Новіков та П. Левін розглядають інституційні аспекти розвитку професійної освіти [10].

З іншого боку, у сучасному суспільстві система вищої освіти стає суб'єктом ринкової економіки, наслідком чого була активна комерціалізація вітчизняних вищих навчальних закладів. У результаті цього послуги вищої освіти отримали реальну товарну форму, стали купуватися та продаватися, з'явився термін "вищий навчальний заклад приватної форми власності" [11].

Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що система вищої освіти поєднує у собі ознаки соціального інституту та суб'єкта господарювання, а її діяльність спрямована на отримання прибутку шляхом задоволення особистості у кваліфікації, а суспільства – у кваліфікованих робітниках. Отже, у сучасному світі вища освіта є складним і багатимірним суспільним явищем. Вона знаходиться у тісному, нерозривному, двосторонньому зв'язку із суспільством. Суспільство шляхом соціального замовлення формує освітню систему, тобто визначає структуру, якість, кількість та доступність навчальних закладів різних рівнів для різних верств населення, а система вищої освіти як сфера створення та передачі знань і соціального досвіду впливає на розвиток суспільства й формує його (рисунок).

Рис. Роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві

По-перше, системі вищої освіти належить особлива роль у створенні та постійному відновленні наукового потенціалу суспільства, тому що саме у вищих навчальних закладах відбувається передача накопиченого в суспільстві наукового знання від покоління до покоління. У системі вищої професійної освіти формуються основи наукового знання, культивується цінність наукової діяльності та виховання наукових кадрів. Нарощування інтелектуального потенціалу в країні йде не тільки через створення системи різноманітної та безперервної освіти, але й передбачає отримання фундаментальних знань, збереження національних традицій у системі підготовки наукових кадрів, досягнення спільної культурної компетенції, виховання громадянської та моральної зрілості, естетичного відношення до дійсності.

Більш того, у сучасному суспільстві відбувається підвищення значущості наукової діяльності і ролі системи вищої освіти у сполученні наступності фундаментальних теорій та інноваційності, заснованої на новітніх науково-методичних розробках, тобто співіснують традиції та новації. На кожному етапі свого розвитку наука використовує фактичний матеріал, методи дослідження, теорії, гіпотези, закони, наукові поняття попередніх епох і за своїм змістом є їх продовженням. Тому кожен певний історичний період розвитку науки залежить не тільки від досягнутого рівня розвитку виробництва і соціальних умов, але й від накопиченого раніше запасу наукових істин, виробленої системи понять і уявлень, що узагальнили попередній досвід і знання у формі наукового потенціалу суспільства.

По-друге, система вищої освіти, беруть участь у відтворенні виробничих відносин і продуктивних сил, сприяє розширеному відтворенню й безперервному поновленню соціально-економічного процесу. Вона змінює і якісно перетворює предмети праці, технологію та організацію виробництва, створює теоретичну основу перетворення виробничих відносин [12, с. 59], тобто бере участь у їх відтворенні. Засоби виробництва і люди, що володіють певним виробничим досвідом, навичками, які приводять ці засоби виробництва в дію, формують суспільні продуктивні сили. Людина з її інтелектом, психофізіологічними якостями, професійними знаннями й навичками, досвідом, відношенням до праці, ціннісними орієнтаціями є головною продуктивною силою суспільства. Її відтворення здійснюється, передусім, як відтворення робочої сили, чим і займається вища школа. Освіта разом з наукою та культурою стає новою продуктивною силою, яка залучена до виробництва. Отже, вища освіта бере участь у відтворенні продуктивних сил. Водночас відтворення виробничих відносин і

продуктивних сил означає суспільне відтворення – безперервне поновлення соціально-економічних процесів, зокрема виробництва матеріальних благ і послуг.

По-третє, сьогодні в суспільстві знань першорядного значення набуває інтелектуальний капітал, що найбільш ефективно формується в рамках системи вищої освіти, яка забезпечує необхідну соціалізацію індивіда. Найважливішою передумовою ініціативності, соціальної активності є освіченість, тобто вміння індивіда орієнтуватися в різних сферах сучасного суспільства. Стати інтелігентною людиною, висококваліфікованим фахівцем, активним учасником культурного, політичного, наукового або ділового життя сучасного суспільства можна тільки пройшовши курс навчання у вищому навчальному закладі. Передати досягнення сучасного суспільства наступному поколінню без спеціалізованої формальної освіти неможливо.

Отже, вища освіта важлива для особистості не менш ніж для суспільства, і ця ідея має багатьох прихильників. Є. Подольська наголошує на тому, що роль у формуванні високоосвіченої і культурної особистості належить освіті [13, с. 49]. У сучасному суспільстві освіта виконує функції підготовки і включення індивіда в різні сфери життєдіяльності суспільства, залучення його до культури певної суспільної системи, визначає вихідний соціальний статус. Унікальна роль вищої освіти як інституту соціалізації полягає у залученні молоді в середовище, атмосфера якого наповнена духом суперництва в придбанні професійних знань, престижної і прибуткової роботи, високого соціального статусу. Тут культивуються певні цінності: знання, освіченість, інтелектуальні здібності, вихованість, залучення до культурного життя міста або регіону, престижність професійної діяльності. Отже, особистість використовує вищу освіту як засіб соціального залучення та приєднання до студентства. Тому майже кожен мріє використати цю можливість, щоб не бути ізольованим від сучасного суспільства і його вимог щодо повноцінної особистості.

Таким чином, соціалізація у вищій школі забезпечує сучасному суспільству постачання особливого типу особистостей, які будуть відчувати себе його частиною більшою мірою, ніж особи, які не отримали вищої освіти. Ці соціалізовані спеціальним чином особистості сприятимуть відтворенню ідеалів інформаційного суспільства, або суспільства знань, носіями яких вони стають у стінах навчального закладу.

По-четверте, сучасне розвинене суспільство є соціально мобільним, а його соціальна структура та її складові перебувають у постійному русі й розвитку. Воно зацікавлене в тому, щоб його члени виховувалися ініціативними та пристосованими і, задовольняючи свої потреби в самовизначенні, шукали власне місце в соціальному просторі. В

основі процесів соціальної стратифікації й мобільності лежать такі показники, як влада, дохід та освіта, яка стає однією з вирішальних умов соціальної мобільності. Це зумовлено рядом причин. По-перше, глобалізаційні зміни вимагають переносити суперництво зі сфери фінансових, промислових і військово-технічних ресурсів у сферу інформаційних технологій, а це вимагає високого рівня освіти й культури. По-друге, в умовах системної трансформації українського суспільства освіта як інститут соціалізації може забезпечити спадкоємність позитивного досвіду і сприяти формуванню корпоративних цінностей, необхідних для нових соціальних верств. По-третє, порівняльний аналіз доходів показує, що працівники з вищою освітою отримують у середньому на 50 % більший дохід, ніж ті, що мають середню освіту, а в країнах Східної Європи, Бразилії та США цей показник дорівнює майже 80 % [14, с. 139].

За таких умов саме вища освіта стає фактором соціальної мобільності та кар'єрного зростання спеціалістів. Реалізуючи свої соціальні функції, вона прищеплює прагнення до знань, орієнтує молодих людей на освоєння професійних навичок, сприяє формуванню прагнень, пов'язаних з бажанням досягнути життєвого успіху і відповідного соціального становища.

Таким чином, вища освіта – це не тільки один із чинників соціальної мобільності людини, але й базова умова будь-якої діяльності сучасної людини, як суспільно значущої, так і особистісно спрямованої. Отримана освіта й вироблені в процесі її отримання манери і стиль життя, а також професійний статус і пов'язана з ним матеріальна винагорода дають індивіду підстави претендувати на більш високу соціальну позицію і престиж.

По-п'яте, вища освіта є складовою соціального розвитку, беручи участь в економічних, соціальних, політичних і духовних процесах, що відбуваються у суспільстві. Освіта є одним із соціальних інститутів, що задовольняє потребу суспільства у відтворенні, накопиченні та передачі (трансляції) у часі знань, вмінь, навичок для нових підрастаючих поколінь. У сучасному суспільстві в умовах постійних соціальних трансформацій значущість цієї функції освіти надзвичайно зростає, оскільки вона покликана забезпечити підготовку суб'єктів соціальної дії до розв'язання глобальних завдань, які стоять перед людством. Освіта виступає найважливішою передумовою створення соціокультурного та духовного потенціалу, оскільки тільки на основі зміцнення освітнього потенціалу країна може забезпечити власний суверенітет, досягти національної консолідації. Усі історичні соціальні зміни у суспільстві завжди проходили за участю вищої освіти, а отже, вона є могутнім чинником розвитку духовної культури народу.

Більш того, аналіз динаміки показників соціальної сфери більш ніж тридцяти розвинених країн

показав, що освіта позитивно пов'язана з рядом соціальних наслідків, таких, як: поліпшення здоров'я, зниження злочинності та посилення громадянської активності [14, с. 192–198]. Серед громадян з вищою освітою значно більше таких, що задоволені життям, навіть після врахування віку, статі та різниці у доходах.

По-шосте, не менший вплив має вища освіта на економічний розвиток суспільства. Здатність суспільства створювати й ефективно використовувати знання має визначальне значення для стійкого економічного зростання. Ніколаєнко С. М. вважає, що саме вища освіта сприяє розвитку національної економіки та визначає рівень життя у країні та її конкурентоспроможність у світі [15, с. 5]. Освіта є важливою складовою стійкого економічного зростання для будь-якої країни, оскільки якість освіти впливає на професійний і інтелектуальний потенціал країни, який є необхідним для реалізації стратегії економічного розвитку.

У розвинутих країнах взаємовплив вищої школи та економіки безперервно зростає, що приводить до формування принципово нової якості їх взаємовідносин. Економічний ефект від вищої освіти відображається не тільки у зростанні ВВП на душу населення, але й у віддачі від підвищення рівня доходів у формі податків на прибуток, збільшення соціальних страхових платежів та зниження соціальних трансфертів [14, с. 157–168]. Отже, у світі істотно зросла значущість знань як одного із ключових факторів економічного розвитку та вищої освіти, що задає вектори інноваційного розвитку, готує людей до економіки майбутнього, формує робочу силу.

Таким чином, система вищої освіти є невід'ємною складовою розвитку суспільства і відіграє головну роль у суспільному прогресі. Вона служить універсальним засобом вирішення багатьох проблем людини і суспільства, а саме: впливає на відновлення наукового потенціалу суспільства, бере участь у суспільному відтворенні, у соціалізації індивіда, спонукає економічний і соціальний розвиток суспільства та сприяє соціальній мобільності. Розуміння цього надалі дозволить визначити вектори розвитку вітчизняної системи вищої освіти, адже майбутнє будь-якого суспільства визначається стратегією й тактикою освітньої політики, оскільки в тій мірі, у якій освіта формує людину, вона формує суспільство.

Література: 1. Друкер П. Ф. Энциклопедия менеджмента: Весь Питер Друкер в одной книге: лучшие работы по менеджменту, написанные за 60 лет / Друкер П. Ф. ; пер. с англ. О. Л. Пелявского. – СПб. : Изд. дом "Вильямс", 2004. – 421 с. 2. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної

підготовки / Грішнова О. А. – К. : Знання, 2001. – 254 с. 3. Лук'яненко Д. Г. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку / Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Антонюк Л. Л. – К. : КНЕУ, 2006. – Т. 2. – 592 с. 4. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – № 9. – С. 26–35. 5. Сафонова В. Інноваційний підхід до методології прогнозування розвитку вищої освіти / В. Сафонова // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 106–110. 6. Вульфсон Б. Л. Стратегія розвитку образования на Западе на пороге 21 века / Вульфсон Б. Л. – М. : УРАО, 1999. – 208 с. 7. Кириченко О. Ефективне фінансування вищої освіти – шлях до конкурентної економіки і відкритого суспільства / О. Кириченко, С. Лаптев, Ю. Неговська // Вища школа. – 2007. – № 4. – С. 23–34. 8. Гидденс Э. Социология / Гидденс Э. ; [пер. с англ.] ; ред. В. А. Ядов]. – М. : Эдиториал УРСС, 1999. – 703 с. 9. Зрайко Р. Критерій соціальних функцій інституту освіти / Зрайко Р. // Соціальна психологія. – 2005. – № 1 (9). – С. 86–95. 10. Новиков В. Финансово-кредитные и институциональные аспекты развития профессионального образования на постболонском пространстве / Новиков В., Левин П. // Экономика Украины. – 2007. – № 9. – С. 64–73. 11. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134. 12. Алейник А. З. Наука в системе общественного воспроизводства. Вопросы методологии / Алейник А. З. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1991. – 178 с. 13. Подольська Є. Освіта в контексті глобалізації: напрямки та механізми реалізації реформ в Україні / Є. Подольська // Вища школа. – 2007. – № 1. – С. 48–55. 14. Education at a Glance 2011: OECD Indicators. – Paris : OECD Publishing, 2011. – 495 p. – ISBN 978-92-64-11420-3. 15. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / Ніколаєнко С. М. – К. : Знання, 2005. – 319 с.

References: 1. Druker P. F. Entsiklopediya menedzhmenta: Ves Piter Druker v odnoi knige: luchshie raboty po menedzhmentu, napisannye za 60 let [Encyclopedia of management: All Peter Drucker in one book: the best works in management written over 60 years] / Per. s angl. O. L. Pelyavskogo. – SPb. : Izd. dom "Vyliams", 2004. – 421 p. 2. Grishnova O. A. Liudskiy kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiinoy pidhotovky [Human capital: the formation of a system of education and training] / Grishnova O. A. – K. : Znannia, 2001. – 254 p. 3. Lukianenko D. H. Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu v umovakh hlobalizatsii ekonomichnoho rozvytku [Management of international competitiveness in the conditions of globalization of economic development] / Lukianenko D. H., Poruchnyk A. M., Antoniuk L. L. – K. : KNEU, 2006. – Vol. 2. – 592 p. 4. Danylyshyn B. Innovatsiina model ekonomichnoho rozvytku: rol vyshchoi osvity / B. Danylyshyn, V. Kutsenko // Visnyk NAN Ukrainy. – 2005. – No. 9. – Pp. 26–35. 5. Safonova V. Innovatsiinyi pidkhid do metodologii prohozuvannya rozvytku vyshchoi osvity / V. Sa-

fonova // Vyscha osvita Ukrainy. – 2004. – No. 1. – Pp. 106–110. 6. Vulfson B. L. Strategiya razvitiya obrazovaniya na Zapade na poroge 21 veka [Strategy of education development in the West at the turn of the 21st century]/ Vulfson B. L. – M. : URAO, 1999. – 208 p. 7. Kyrychenko O. Efektyvne finansuvannia vyshchoi osvity – shliakh do konkurentnoi ekonomiky i vidkrytoho suspilstva / O. Kyrychenko, S. Laptiev, Yu. Nehovska // Vyscha shkola. – 2007. – No. 4. – Pp. 23–34. 8. Giddens E. Sotsiologiya [Sociology] / [per. s angl.] ; [nauch. red. V. A. Yadov]. – M. : Editorial URSS, 1999. – 703 p. 9. Zraiko R. Kryterii sotsiialnykh funktsii instytutu osvity// Zraiko R. Sotsialna psykholohiia. – 2005. – No. 1 (Vol. 9). – Pp. 86–95. 10. Novikov V. Finansovo-kreditnyye i institutsionalnyye aspekty razvitiya professionalnogo obrazovaniya na postbolonskom prostranstve / Novikov V., Levin P. / Ekonomika Ukrainy. – 2007.– No. 9. – Pp. 64–73. 11. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 17.01.2002 r. No. 2984-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2002. – No. 20. – St. 134. 12. Aleynik A. Z. Nauka v sisteme obshchestvennogo vosproizvodstva. Voprosy metodologii [Science in the system of social reproduction. Issues of methodology]/ Aleynik A. Z. – L. : Izd-vo LGU, 1991. – 178 p. 13. Podolska Ye. Osvita v konteksti globalizatsii: napriamky ta mekhanizmy realizatsii reform v Ukraini/ Ye. Podolska // Vyscha shkola. – 2007. – No. 1. – Pp. 48–55. 14. Education at a Glance 2011: OECD Indicators. – Paris: OECD Publishing, 2011. – 495 p. – ISBN 978-92-64-11420-3. 15. Nikolaienko S. M. Vyscha osvita – dzherelo sotsialno-ekonomichnoho i kulturnoho rozvytku suspilstva [Higher education is a source of socioeconomic and cultural development of the society]/ Nikolaienko S. M. – K. : Znannia, 2005. – 319 p.

Информация про автора

Парфёнова Лариса Геннадійвна – старший викладач кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств Донецького національного технічного університету (83001, м. Донецьк, вул. Артема, 96, e-mail: larisadeeva@yandex.ru).

Информация об авторе

Парфёнова Лариса Геннадьевна – старший преподаватель кафедры внешнеэкономической деятельности предприятий Донецкого национального технического университета (83001, г. Донецк, ул. Артема, 96, e-mail: larisadeeva@yandex.ru).

Information about the author

L. Parfonova – Senior Lecturer of Enterprise Foreign Economic Activity Department, Donetsk National Technical University (96, Artema Str., 83001, Donetsk, e-mail: larisadeeva@yandex.ru).

*канд. екон. наук,
професор Афанасьев М. В.*

*Стаття надійшла до ред.
16.08.2012 р.*

